

Rozumienie związków frazeologicznych przez młodzież z uszkodzeniami narządu słuchu

Karolina Śliwa

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na problem rozumienia związków frazeologicznych przez młodzież z uszkodzonym narządem słuchu. Ponieważ rozumienie frazeologizmów jest niezbędnym komponentem kompetencji językowej i kulturowej warto poświęcić więcej uwagi temu zagadnieniu. Poniższy artykuł przedstawia niewielką część badań prowadzonych w tym zakresie.

SŁOWA KLUCZOWE

frazeologia, związki frazeologiczne, uszkodzenie narządu słuchu

SUMMARY

The aim of this article is to draw attention to the problem of understanding of phraseology by young people with impaired hearing. Because understanding phraseology is an essential component of language competence and cultural competence it is worth taking this issue more attention. The following article presents a small part of the research in this aspect.

KEY WORDS

phraseology, hearing disability

Terminu „frazeologia” można używać w dwóch znaczeniach. W znaczeniu pierwszym jest to ‘dział nauki o języku zajmujący się analizą i opisem istniejących w języku ustalonych połączeń wielowyrazowych’, w znaczeniu drugim zaś frazeologia rozumiana jest jako: ‘zespół charakterystycznych dla danego języka tego typu połączeń wielowyrazowych’ (Urbańczyk i Kucała, 1999, s. 98). W zasób słownikowy języka wchodzi dwa różne typy jednostek: wyrazy i frazeologizmy. Frazeologizmy (inaczej związki frazeologiczne) to utrwalone społecznie połączenia wyrazów, które wykazują nieregularność pod pewnym względem (Lewicki i Pajdzińska, 2001), na przykład:

- w składzie danego frazeologizmu występują wyrazy lub formy wyrazów, które nie wchodzi w swobodne związki składniowe,
- znaczenie danego frazeologizmu nie wynika ze znaczenia tworzących go komponentów,
- w danym związku frazeologicznym mogą zostać naruszone zasady łączliwości wyrazów.

Wymienione powyżej nieregularności, które bardzo często współwystępują ze sobą, sprawiają, że frazeologizm musi być zapamiętany przez użytkownika języka w całości. Jest to spowodowane tym, że nie wynika on z reguł budowania połączeń wyrazowych, pozwalających na utworzenie nieskończonego zbioru zdań i grup syntaktycznych. Związki frazeologiczne, które istnieją w konkretnym języku, są policzalne i można je opisać, podobnie jak wyrazy w formie słownika, jednak nie jako regularne połączenia wyrazowe za pomocą reguł gramatycznych oraz paradygmatów. Frazeologizmy stanowią składniki wypowiedzi i tekstów, jednak same w sobie z reguły nie są tekstami (Lewicki i Pajdzińska, 2001).

Stanisław Skorupka (1967), biorąc pod uwagę kryterium formalne, wyróżnia:

- wyrażenia,
- zwroty,
- frazy.

Z kolei Andrzej Lewicki i Anna Pajdzińska (2001), opierając się na pięciu składniowych typach frazeologizmów oraz dwóch typach funkcjonowania ich znaczeń, wymieniają:

- frazy,
- zwroty,
- wyrażenia rzeczownikowe,
- wyrażenia określające,
- wskaźniki frazeologiczne.

Związki frazeologiczne funkcjonujące w języku polskim tworzą niezwykle bogaty i różnorodny zbiór. Nie każdy język posiada tak rozbudowaną frazeologię.

Jest to efektem procesów historycznych – rodowód niektórych związków frazeologicznych sięga kilku, a nawet kilkunastu wieków. Frazeologia jest na ogół przekazywana z pokolenia na pokolenie, a określonych połączeń wyrazowych używamy jako gotowych (Bąba i Liberek, 2011). Frazeologizmy „nie są utworzone przez jednostkę w chwili mówienia, lecz są czerpane z zasobów prastarego skarbca językowego, są wspólną własnością całego narodu, są używane powszechnie i w stałym brzmieniu” (Krasnowolski, 1905, s. 78).

Nowe elementy, jakie zaczynają pojawiać się w języku, zazwyczaj mają znaczną przewagę nad tymi, które z jakichś powodów odchodzą w niepamięć i przechodzą do biernych zasobów leksykalnych (Smółkowa, 2001). Nieco inaczej jest jednak, jeśli chodzi o związki frazeologiczne, gdyż stałe połączenie wyrazowe, aby utrzymać się w języku, musi utwalić w świadomości użytkowników danego języka strukturę formalną, czyli skład komponentów, oraz znaczenie przenośne, które musi harmonizować z kontekstem wypowiedzi (Bąba, Fliciniński i Liberek, 2013).

Biorąc pod uwagę sposoby wzbogacania i pomnażania frazeologii współczesnej polszczyzny, można wyróżnić cztery procesy:

1. zapożyczenia z języków obcych i zapożyczenia z odmian wewnętrznych polszczyzny;
2. tworzenie neologizmów strukturalnych;
3. frazeologizowanie się grup składniowych, skrzydlatych słów i indywidualizmów frazeologicznych;
4. derywowanie zwrotów z wyrażen i wyrażen ze zwrotów.

Jak podają Lewicki i Pajdzińska (2001), związki frazeologiczne pełnią dwie funkcje:

1. uzupełniają system słownikowy języka;
2. pomnażają zasób synonimicznych środków leksykalnych.

Użycie poszczególnych związków frazeologicznych zależy od różnych czynników komunikacyjnych; należą do nich: sytuacja komunikacyjna, intencje mówiącego, jego stosunek do rozmówcy, a także rodzaj komunikacji – ustna czy też pisemna. Ważny jest również przedmiot rozmowy i jej rodzaj. Dzięki frazeologizmom tekst może nabrać mniej oficjalnego charakteru, zwroty frazeologiczne mogą służyć podtrzymaniu uwagi słuchaczy (Józwiak-Dądela, 2006).

Metafora jest niezwykle istotnym elementem codziennego posługiwania się systemem językowym, wpływa na nasz sposób postrzegania rzeczy, zjawisk zachodzących wokół nas, na nasz sposób myślenia a nawet działania. Metafory są wszechobecne w naszym życiu. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w codziennym

posługiwaniu się językiem używamy ich po wielokroć, często nie mając świadomości tego zjawiska. Jednak nie zawsze używanie metafory i rozumienie jej przychodzi z łatwością w toku przyswajania systemu językowego. U osób z uszkodzonym narządem słuchu, u których proces nabywania mowy zostaje zakłócony przez wyłączenie jednego ze zmysłów – kluczowego dla opanowania mowy zmysłu słuchu, występuje znaczący problem z programowaniem znaczeń metaforycznych, a co za tym idzie – z rozumieniem związków frazeologicznych.

Największym darem, jaki rodzice przekazują swojemu dziecku jest język wspólnoty, w której przyszło ono na świat. Wspólnota ta stanowi pierwsze środowisko życia i rozwoju dziecka. Dziecko słyszące przyswaja język w sposób naturalny, nieuświadomiony. Dzięki temu procesowi jest ono wprowadzane w najbliższe otoczenie, w świat kultury. Nie można stwierdzić, że dziecko uczy się języka w takim sensie jak uczy się innych umiejętności. Dziecko zdobywa język, dzięki któremu kształtuje swoją wiedzę o świecie i o sobie. Tylko pozornie nie wymaga to od dziecka żadnego wysiłku. Swoją pierwszą mowę opanowuje ono dzięki bardzo dużej pracy intelektualnej, która polega na rozszyfrowaniu sposobu kodowania znaczeń. Zachowania językowe najbliższych osób, a w pierwszej kolejności matki i ojca, dostarczają dziecku informacji, na podstawie których odkrywa ono reguły obowiązującego języka i buduje własny system wzorców czynności językowych (Krakowiak, 2012). Język dźwiękowy charakteryzuje się dwoistością albo, inaczej mówiąc, podwójną artykulacją. Zjawisko to polega na tym, że z niewielkiej liczby jednostek nieznaczących – fonemów, zbudowane są jednostki znaczące – morfemy, które wchodzą w relacje między sobą według reguł słotwórczych, fleksyjnych i składniowych, co umożliwia osobie mówiącej kreatywność w tworzeniu wypowiedzi, a także własne odniesienie do rzeczywistości (Krakowiak, 2012).

Uszkodzenie słuchu ogranicza wrażliwość człowieka na bodźce płynące z zewnątrz i w znaczny sposób wpływa na jego zdolność gromadzenia wiedzy drogą słuchową (Krakowiak, 2006). Istnieją różnorakie sposoby podziału uszkodzeń słuchu. Przyjmuje się, że upośledzenie słuchu jest objawem, który stanowi następstwo działania czynnika uszkadzającego, a zatem diagnoza powinna obejmować wszystkie okoliczności i czynniki związane z powstaniem danej wady (Parving, 1985). Najczęściej stosowane kryteria uwzględniają takie czynniki, jak:

- moment ujawnienia się choroby,
- lokalizację patologii,
- przyczynę wady słuchu,
- głębokość i zakres ubytku słuchu.

Te cztery wyżej wymienione kryteria mają największe zastosowanie w praktyce (Skarzyński, Mueller-Malesińska i Wojnarowska, 1997).

Według Marschark i Wauters (2011) wyróżnić można cztery okresy badań nad funkcjonowaniem poznawczym dzieci i dorosłych z uszkodzonym narządem słuchu. W latach 50. XX wieku określano głuchych jako osoby o niższym poziomie inteligencji. W badaniach pokazano, że osoby niesłyszące robią wiele błędów w zadaniach językowo-poznawczych w porównaniu ze słyszącymi rówieśnikami. Opóźnienie intelektualne łączono z wpływem choroby wywołującej głuchotę, brakiem wczesnej rehabilitacji oraz niewystarczającym opanowaniem języka mówionego.

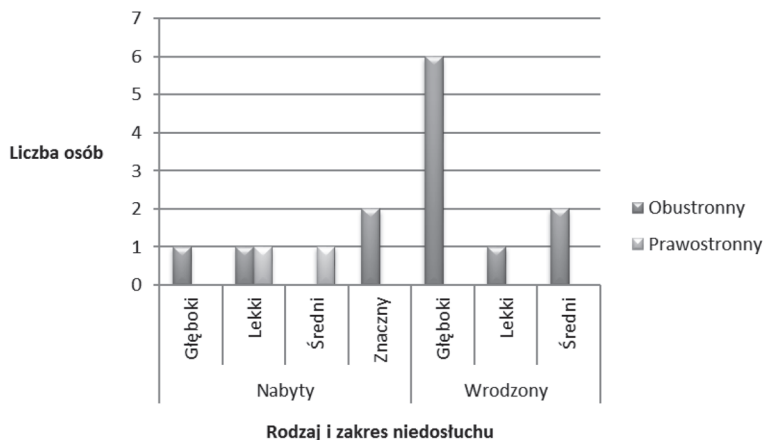
W drugim okresie badań, który przypada na lata 60. XX wieku, uznano, że myślenie osób niesłyszących odznacza się konkretnością. Badania nad umiejętnością czytania i pisania wykazały „ubóstwo poznawcze”, a ograniczenia wyższych funkcji poznawczych upatrywano w niemożności przyswojenia naturalnego języka. Postrzegano język migowy jako zbiór prymitywnych gestów. W latach 70. XX wieku stwierdzono, że osoby niesłyszące nie odbiegają poziomem inteligencji od słyszących rówieśników. Badania wykazały, że dzieci niesłyszące, pomimo różnych warunków stymulacji językowej, rozwiązują zadania poznawcze podobnie jak dzieci słyszące i mimo braków w ogólnej znajomości języka potrafią rozwiązywać niewerbalne zadania poznawcze w oparciu o opanowany system językowy, a także dzięki treningowi językowemu. Obecnie badacze skupiają się na różnicach, a nie deficytach pośród dzieci słyszących i niesłyszących. Dzieci głuche różnią się od swoich słyszących rówieśników, jednak nie jest to powodem ograniczeń poznawczych czy niższego ilorazu inteligencji (Tomaszewski, 2014).

Kontakt ze środowiskiem rodzinnym, rówieśniczym umożliwiają nie tylko pojedyncze znaki czy podsystemy języka, ale znajomość całego systemu komunikacyjnego. Środowisko, w którym żyjemy i porozumiewamy się, jest pełne znaczeń metaforycznych. Często w wypowiedziach używamy związków frazeologicznych, nie zastanawiając się, czy odbiorca owej wypowiedzi je rozumie, mając na uwadze fakt, że nam samym nie sprawiają one większych problemów w komunikacji. Jednak osobom z uszkodzonym narządem słuchu, które mają ograniczony dostęp do języka i mniejszy zasób słownictwa, frazeologizmy mogą przysporzyć dużych trudności w zrozumieniu wypowiedzi.

W związku z problemami uczniów niesłyszących w rozumieniu i posługiwaniu się związkami frazeologicznymi zrodziła się potrzeba przeprowadzenia badań dotyczących rozumienia związków frazeologicznych wśród uczniów z uszkodzeniami narządu słuchu oraz ich słyszących rówieśników i porównania otrzymanych wyników.

Badaniu zostały poddane dwie grupy: młodzież słysząca oraz młodzież z uszkodzeniami narządu słuchu. Każda z grup liczyła 15 osób.

Grupa badawcza była zróżnicowana pod względem rodzaju i zakresu niedosłuchu, co można odczytać na poniższym wykresie.

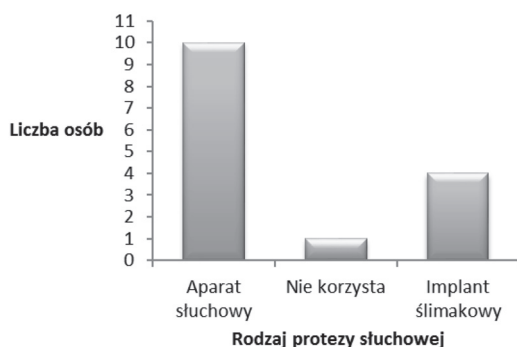

Wykres 1. Rodzaj i zakres niedosłuchu w grupie badawczej

Źródło: opracowanie własne.

Wśród ankietowanych 6 osób miało niedosłuch nabyty, natomiast 9 osób niedosłuch wrodzony. Niedosłuch obustronny znaczny miały 2 osoby, głęboki – 1 osoba oraz lekki – 1 osoba. Niedosłuch nabyty prawostronny lekki miała 1 osoba, a średni prawostronny – również 1 osoba. Niedosłuch wrodzony głęboki, obustronny występował u 6 osób, średni – u 2 osób, natomiast lekki – u 1 osoby.

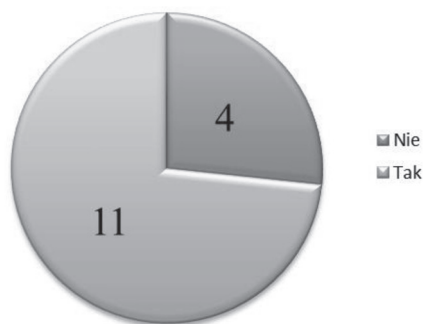
Pośród 15 badanych osób 10 korzystało z aparatu lub aparatów słuchowych, 4 – z implantu ślimakowego, a 1 osoba nie stosowała żadnej protezy słuchowej. Wyniki badania ilustruje wykres 2.

Wykres 2. Korzystanie z protezy słuchowej w grupie badawczej

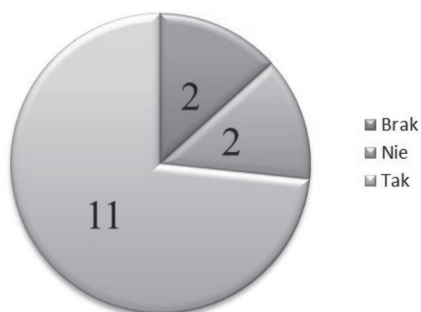
Źródło: opracowanie własne.

W grupie badawczej 11 osób miało słyszących rodziców, natomiast 4 ankietowanych pochodziło z rodzin, w których żadne z rodziców nie słyszy. Spośród badanych osób 2 nie posiadały rodzeństwa, 2 miały rodzeństwo niesłyszące, a 11 osób posiadało słyszące rodzeństwo. Powyższe dane zawarte są na wykresach 3. i 4.

Wykres 3. Czy rodzice ankietowanych w grupie badawczej są słyszący?

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 4. Czy rodzeństwo ankietowanych w grupie badawczej jest słyszące?

Źródło: opracowanie własne.

Badania zostały przeprowadzone za pomocą autorskiego kwestionariusza, a prezentowany materiał jest elementem obszerniejszych analiz. Jednym z zadań badanych było udzielenie odpowiedzi na pytania zamknięte dotyczące rozumienia związków frazeologicznych wywodzących się z życia codziennego oraz związanych z kolorami. Respondenci odpowiadali na 10 pytań na temat związków frazeologicznych wywodzących się z życia codziennego.

ZWIĄZKI FRAZEOLÓGICZNE WYWODZĄCE SIĘ Z ŻYCIA CODZIENNEGO

1. *Bujać w obłokach*
 - a) marzyć o czymś,
 - b) huścić się na huśtawce,
 - c) myśleć o ważnych rzeczach.
2. *Być biednym jak mysz kościelna*
 - a) żebrac pod kościołem,
 - b) być bardzo biednym,
 - c) być biednym, tak jak mysz w kościele.
3. *Spać z księżycą*
 - a) nie pamiętać ważnej daty,
 - b) nie wiedzieć czegoś oczywistego,
 - c) spać z dużej wysokości.
4. *Odbić się od dna*
 - a) odbić się od dna w basenie,
 - b) wyjść naprzeciw nowemu wyzwaniu,
 - c) wyjść z trudnej, kryzysowej sytuacji.
5. *Robić coś na jedno kopyto*
 - a) robić coś jedną nogą,
 - b) robić coś tak samo, jednakowo,
 - c) robić coś w ustalony sposób.
6. *Czekaj tatka latka*
 - a) czekać do następnego lata,
 - b) nie mieć nadziei na spełnienie jakiś obietnic,
 - c) długo na kogoś czekać.
7. *Dać dyla*
 - a) dać komuś dolara,
 - b) dać komuś coś do podpisania,
 - c) uciekać.
8. *Być w czepku urodzonym*
 - a) mieć zły humor,
 - b) mieć szczęście,
 - c) urodzić się w czapce.

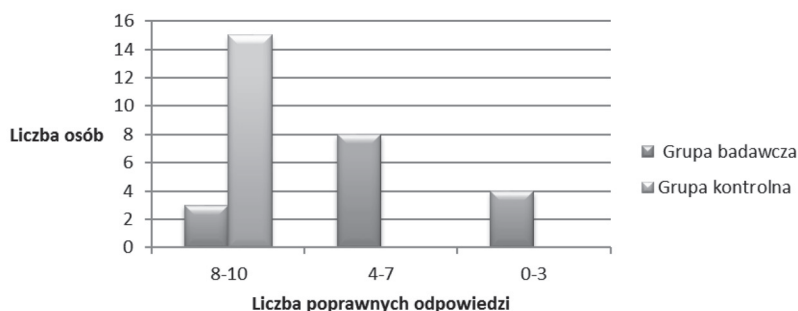
9. *żyć z kimś jak pies z kotem*

- a) mieszkać w jednym pokoju,
- b) kłócić się,
- c) przyjaźnić się z kimś.

10. *Co wieś, to inna pieśń*

- a) w każdej wsi, śpiewa się inne pieśni,
- b) spojrzeć na coś, czego nie chcemy widzieć,
- c) każdy ma swoje zwyczaje.

Odpowiedzi ankietowanych ilustruje poniższy wykres.

Wykres 5. Rozumienie związków frazeologicznych wywodzących się z życia codziennego w grupie kontrolnej i badawczej

Źródło: opracowanie własne.

W grupie badawczej 3 osoby udzieliły od 8 do 10 prawidłowych odpowiedzi, 8 osób odpowiedziało prawidłowo na 4 do 7 pytań, a 4 udzieliły do 3 poprawnych odpowiedzi. Natomiast w grupie kontrolnej wszyscy ankietowani odpowiedzieli prawidłowo na 8 do 10 pytań.

Przeanalizujemy szczegółowo wyniki uzyskane w grupie badawczej: w pytaniu pierwszym dotyczącym związku frazeologicznego *bujać w obłokach* 11 osób udzieliło poprawnej odpowiedzi, natomiast 4 pozostałe wybrały odpowiedź dosłowną: *huścić się na hustawce*. W pytaniu drugim, odnoszącym się do związku *być biednym jak mysz kościelna*, 5 osób podało poprawną odpowiedź, 7 osób zaznaczyło odpowiedź o znaczeniu dosłownym: *być biednym, tak jak mysz w kościele*, 2 osoby wybrały odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *zebrać pod kościołem*, a 1 nie udzieliła odpowiedzi. Na pytanie o związek *spaść z księżycą* 6 osób odpowiedziało poprawnie, 5 osób wybrało odpowiedź dosłowną: *spaść z dużej wysokości*, 3 osoby wskazały odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *nie pamiętać ważnej daty*, a 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi. W następnym pytaniu, dotyczącym znaczenia związku *odbić się od dna*, 7 osób odpowiedziało

prawidłowo, tyle samo zaznaczyło odpowiedź dosłowną: *odbić się od dna w basenie*, natomiast 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi. W pytaniu o związek *robić coś na jedno kopyto* 6 osób udzieliło poprawnej odpowiedzi, tyle samo wybrało odpowiedź dosłowną: *robić coś jedną nogą*, 2 osoby udzieliły odpowiedzi metaforycznej nieprawidłowej: *robić coś w ustalony sposób*, a 1 osoba podobnie jak w 3 poprzednich pytaniach nie wskazała odpowiedzi. Z kolei pytanie dotyczące związku *czekaj tatka latka* sprawiło badanym najwięcej trudności. Tylko 1 osoba podała poprawną odpowiedź, 8 osób wybrało odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *długo na kogoś czekać*, 3 zaznaczyły odpowiedź o znaczeniu dosłownym: *czekać do następnego lata*, tyle samo osób nie udzieliło odpowiedzi. Natomiast pytanie o związek *dać dyla* wypadło znacznie lepiej. Prawidłowo odpowiedziało 10 osób, 3 osoby wybrały odpowiedź: *dać komuś dolara*, a 2 wskazały odpowiedź: *dać komuś coś do podpisania*. Kolejne pytanie, dotyczące związku *być w czepku urodzonym*, również nie należało do najtrudniejszych. Właściwą odpowiedź wskazało 9 osób, 3 osoby wybrały odpowiedź dosłowną: *urodzić się w czapce* i tyle samo ankietowanych podało odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *mieć zły humor*. W pytaniu o związek *żyć z kimś jak pies z kotem* 13 osób odpowiedziało poprawnie, natomiast pozostałe 2 wybrały odpowiedź: *mieszkać w jednym pokoju*. Na ostatnie pytanie, odnośnie do związku *co wieś, to inna pieśń*, 8 osób odpowiedziało poprawnie, 3 osoby zaznaczyły odpowiedź o znaczeniu dosłownym: *w każdej wsi, śpiewa się inne pieśni*, tyle samo osób wybrało odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *spojrzeć na coś, czego nie chcemy widzieć*, natomiast 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi.

W grupie kontrolnej na pytanie dotyczące związków frazeologicznych *bując w obłokach* oraz *być biednym jak mysz kościelna* wszyscy ankietowani odpowiedzieli prawidłowo. W kolejnym pytaniu, odnoszącym się do związku *spaść z księżycą*, 14 osób odpowiedziało poprawnie, a 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi. W następnym pytaniu o znaczenie związku *odbić się od dna* wszystkie odpowiedzi były właściwe. W pytaniu o związek *robić coś na jedno kopyto* 12 osób udzieliło poprawnej odpowiedzi, natomiast 3 osoby wybrały odpowiedź: *robić coś jedną nogą*. Następne pytanie, dotyczące związku *czekaj tatka latka*, sprawiło badanym trudność. Poprawną odpowiedź wskazało 8 osób, natomiast 7 osób wybrało odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *długo na kogoś czekać*. Na kolejne pytania o związki frazeologiczne *dać dyla*, *być w czepku urodzonym*, *żyć z kimś jak pies z kotem* oraz *co wieś, to inna pieśń* wszyscy badani odpowiedzieli prawidłowo.

Kolejne 10 pytań dotyczyło frazeologizmów związanych z kolorami.

FRAZEOLOGIZMY ZWIĄZANE Z KOLORAMI

1. *Nie wszystko złoto, co się świeci*
 - a) coś, co się świeci, jest bardzo cenne,
 - b) pozory mogą mylić, nie wszystko, co na pozór wydaje się idealne, jest takie w rzeczywistości,
 - c) złoto samo w sobie, a także biżuteria wykonana ze złota są piękne.
2. *Mieć błękitną krew*
 - a) być członkiem rodziny arystokratycznej,
 - b) być chorym na poważną chorobę krwi,
 - c) mieć coś cennego.
3. *Mieć zielono w głowie*
 - a) mieć zielone włosy,
 - b) być lekkomyślnym, niepoważnym,
 - c) myśleć o wiosnie.
4. *Czarny koń*
 - a) kary koń,
 - b) pewny zwycięzca,
 - c) figura szachowa.
5. *Złota rączka*
 - a) człowiek, który wszystko potrafi naprawić,
 - b) ktoś, kto ma złotą rękawiczkę,
 - c) ktoś, kto nie potrafi niczego sam zrobić.
6. *Czarna robota*
 - a) ciężka, męcząca praca,
 - b) praca w nocy,
 - c) praca, w której łatwo się ubrudzić.
7. *Szary koniec*
 - a) ostatnie, najmniej zaszczytne miejsce,
 - b) brak miejsc na liście,
 - c) szalik koloru szarego.
8. *Patrzeć przez różowe okulary*
 - a) mieć różowe okulary przeciwsłoneczne,
 - b) postrzegać wszystko z optymizmem, widzieć tylko dobre strony,
 - c) widzieć wszystko od najgorszej strony.

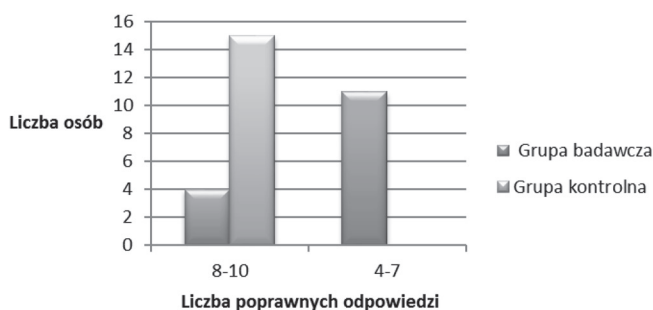
9. Pokazać/wywiesić białą flagę

- a) poddać się,
- b) nie wiedzieć dokąd iść,
- c) wieszać na balkonie białe flagi.

10. Obiecywać złote góry

- a) wyjechać w góry i zdobyć najwyższy szczyt,
- b) obiecywać wielkie korzyści, bez możliwości ich spełnienia,
- c) obiecywać wysokie zarobki.

Odpowiedzi ankietowanych przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6. Rozumienie frazeologizmów związanych z kolorami w grupie kontrolnej i badawczej

Źródło: opracowanie własne.

Od 8 do 10 poprawnych odpowiedzi udzieliły 4 osoby, a pozostałe 11 osób odpowiedziało prawidłowo na 4 do 7 pytań, natomiast w grupie kontrolnej wszyscy ankietowani odpowiedzieli prawidłowo na 8 do 10 pytań.

Analiza jakościowa w grupie badawczej przebiega następująco: na pytanie pierwsze, dotyczące związku frazeologicznego *nie wszystko złoto, co się świeci*, 8 osób odpowiedziało prawidłowo, 4 osoby udzieliły odpowiedzi metaforycznej niepoprawnej: *złoto samo w sobie, a także biżuteria wykonana ze złota są piękne*, natomiast 3 osoby zaznaczyły odpowiedź dosłowną: *coś, co się świeci, jest bardzo cenne*. W kolejnym pytaniu o związek *mieć błękitną krew* tylko 3 osoby udzieliły poprawnej odpowiedzi, 8 odpowiedziało: *mieć coś cennego*, a 4 osoby wybrały odpowiedź: *być chorym na poważną chorobę krwi*. Na pytanie o znaczenie związku frazeologicznego *mieć zielono w głowie* 14 osób udzieliło poprawnej odpowiedzi, a 1 wybrała odpowiedź metaforyczną niepoprawną: *myśleć o wiosnie*. W pytaniu o związek *czarny koń* 3 osoby udzieliły poprawnej odpowiedzi, 8 osób wybrało odpowiedź o znaczeniu metaforycznym niepoprawnym: *figura*

szachowa, a 4 osoby udzieliły odpowiedzi dosłownej: *kary koń*. Na pytanie dotyczące związku frazeologicznego *złota rączka* 14 osób odpowiedziało prawidłowo, a tylko 1 wybrała odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *ktoś, kto nie potrafi niczego sam zrobić*. W pytaniu o znaczenie związku frazeologicznego *czarna robota* 13 osób udzieliło poprawnej odpowiedzi, a 1 wskazała odpowiedź: *praca, w której łatwo się ubrudzić*. Kolejne pytanie odnosiło się do związku *szary koniec* – 6 osób odpowiedziało poprawnie, 8 osób wybrało odpowiedź: *brak miejsc na liście*, a 1 osoba zaznaczyła odpowiedź: *szalik koloru szarego*. Następne pytanie w grupie związków frazeologicznych związanych z kolorami dotyczyło znaczenia związku *patrzeć przez różowe okulary*: 11 osób odpowiedziało prawidłowo, natomiast 4 osoby wybrały odpowiedź o znaczeniu metaforycznym niepoprawnym: *widzieć wszystko od najgorszej strony*. W kolejnym pytaniu, dotyczącym związku *pokazać/wywiesić białą flagę*, 13 osób udzieliło poprawnej odpowiedzi, 1 osoba wybrała odpowiedź dosłowną: *wieszać na balkonie białe flagi*, 1 osoba zaznaczyła odpowiedź metaforyczną nieprawidłową: *nie wiedzieć, dokąd iść*. Na pytanie o związek *obietcywać złote góry* 8 osób odpowiedziało poprawnie, 4 osoby udzieliły odpowiedzi metaforycznej nieprawidłowej: *obietcywać wysokie zarobki*, a 3 osoby udzieliły odpowiedzi dosłownej: *wyjechać w góry i zdobyć najwyższy szczyt*.

W grupie kontrolnej odnotowano nieliczne błędy, natomiast w grupie badawczej odpowiedzi były bardzo zróżnicowane. Ankietowani z grupy badawczej najlepiej poradzili sobie ze związkami frazeologicznymi: *mieć zielono w głowie* i *złota rączka*.

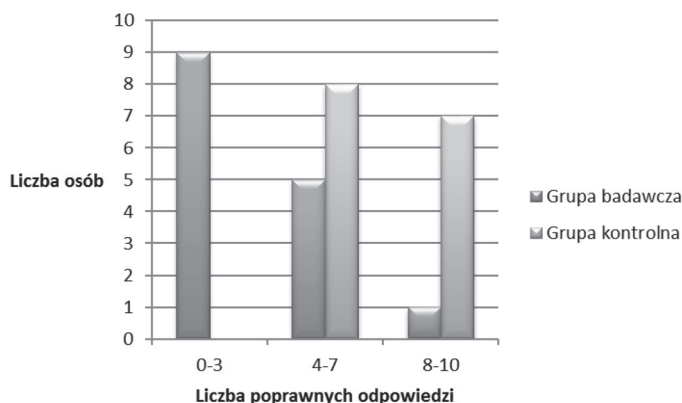
Kolejne zadanie badanych polegało na poprawieniu błędnie zapisanych, wymieszanych w obrębie danej grupy, związków frazeologicznych z dwóch wymienionych wyżej grup: związków frazeologicznych wywodzących się z życia codziennego oraz związków frazeologicznych odnoszących się do kolorów.

ZWIĄZKI FRAZEOLOGICZNE WYWODZĄCE SIĘ Z ŻYCIA CODZIENNEGO

1. *bać się własnego palca*
2. *być w siódmym programie*
3. *drzeć biedę*
4. *małe siano*
5. *gwóźdź nieba*
6. *kocia bawełna*

7. *dać se piwa*
8. *owijać w muzykę*
9. *być sam jak cień*
10. *klepać koty*

Odpowiedzi badanych przedstawia wykres 7.

Wykres 7. Poprawianie błędów – związki frazeologiczne wywodzące się z życia codziennego w grupie kontrolnej i badawczej

Źródło: opracowanie własne.

W grupie badawczej najwięcej – 9 osób odpowiedziało prawidłowo na 0 do 3 pytań, 5 osób udzieliło od 4 do 7 prawidłowych odpowiedzi, a 1 osoba odpowiedziała poprawnie na 8 do 10 pytań. W grupie kontrolnej 8 osób odpowiedziało poprawnie na 4 do 7 pytań, natomiast 7 osób udzieliło od 8 do 10 prawidłowych odpowiedzi.

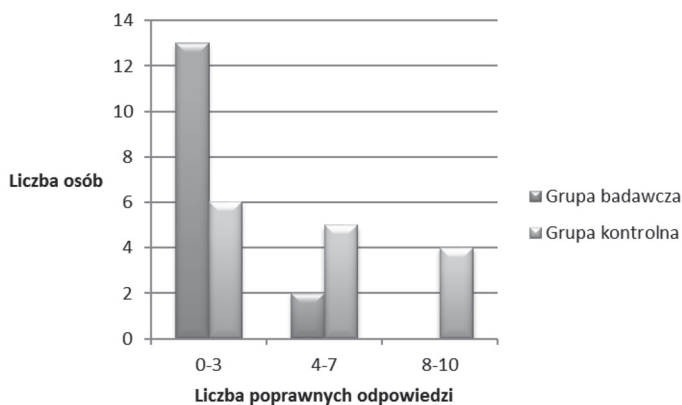
W grupie badawczej ankietowani popełniali liczne błędy fleksyjne¹: *bać się własnego cień*, *być w siódmym nieba*, *gwóźdź programie*, *kocia muzykę*, *dać se siano*, *być sam jak palca*, *klepać bieda*. W grupie kontrolnej zanotowano błędne odpowiedzi: *bać się własnego nosa*, *małe piwko*, *małe niebo*, *gwóźdź w stogu siano*, *kocia nieba*, *kocia skóra* czy *naważyć piwa*.

¹ Typy błędów językowych przyjmuję za: Markowski, 2005, s. 55–60.

FRAZEOLGIZMY ZWIĄZANE Z KOLORAMI

1. *robić coś w biało*
2. *postawić sprawę ze złości*
3. *szary środek*
4. *czerwony ptak*
5. *nie mieć szarego pojęcia*
6. *złota strefa*
7. *zrobić kogoś na zielono*
8. *czarno na ciemnym*
9. *zzielenieć jasno*
10. *niebieski jak burak*

Odpowiedzi ankietowanych ilustruje poniższy wykres.

Wykres 8. Poprawianie błędów – frazeologizmy związane z kolorami w grupie kontrolnej i badawczej

Źródło: opracowanie własne.

W grupie badawczej poprawianie błędów w związkach frazeologicznych okazało się trudnym zadaniem. Od 0 do 3 poprawnych odpowiedzi udzieliło 13 osób, natomiast 2 badanych odpowiedziało prawidłowo na 4 do 7 pytań. W grupie kontrolnej odpowiedzi były zróżnicowane. Na 0 do 3 pytań odpowiedziało poprawnie 6 osób, 5 udzieliło od 4 do 7 poprawnych odpowiedzi, natomiast 4 osoby odpowiedziały prawidłowo na 8 do 10 pytań.

Podsumowując, badani z grupy kontrolnej popełniali liczne błędy zarówno w pytaniach zamkniętych, jak i otwartych. W zadaniach, które wymagały poprawienia błędów, zanotowano bardzo mało odpowiedzi. Błędnych odpowiedzi było zdecydowanie więcej w grupie badawczej niż w grupie kontrolnej.

Dla dużej liczby użytkowników języka metafora jest jedynie środkiem poetyckiego wyrazu, a więc czymś wyjątkowym, niezwykłym, czymś, czego nie używa się w codziennym języku. Jednak system pojęć, jakim posługujemy się, aby wyrażać nasze myśli i działać jest sam w sobie metaforyczny. Pojęcia metaforyczne kształtują to, co postrzegamy, to jak radzimy sobie w codziennym życiu, a także nasz stosunek do innych ludzi.

BIBLIOGRAFIA

- Bąba S., Fliciński P., Liberek J., 2013, *Nowe jednostki frazeologiczne w zasobie współczesnej polszczyzny*, [w:] *Szkice frazeologiczne*, red. S. Bąba, P. Fliciński, J. Liberek, K. Skibski, Wydawnictwo „Rys”, Poznań, s. 51–57.
- Bąba S., Liberek J., 2011, *Ze studiów nad frazeologią współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Jóźwiak-Dądela A., 2006, *Historia i wybrane aspekty badań nad frazeologią*, „Studia Neofilologiczne. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, z. 5, Częstochowa, s. 17–26.
- Krakowiak K., 2012, *Dar języka. Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Krakowiak K., 2006, *Studia i szkice o wychowaniu dzieci z uszkodzeniami słuchu*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Krasnowolski A., 1905, *Przenośnie mowy potocznej*, cz. I, Wydawnictwo M. Arcta, Warszawa.
- Lewicki A. M., Pajdzińska A., 2001, *Frazeologia*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 315–333.
- Marschark M., Wauters L., 2011, *Cognitive functioning in deaf adults and children*, [w:] *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*, red. M. Marschark, P. E. Spencer, Oxford University Press, Oxford–New York.
- Parving A., 1985, *Hearing disorders in children, some procedures for detection, identification and diagnostic evaluation*, „Int. J. Ped. Otorhinolaryngology”, 9 (1), 31.
- Markowski A., 2005, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Skarżyński H., Mueller-Malesińska M., Wojnarowska W., 1997, *Klasyfikacje zaburzeń słuchu*, Warszawa, „Audiofonologia”, t. 10.
- Skorupka S., 1967, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa.

-
- Smółkowa T., 2001, *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Tomaszewski P., 2014, *Funkcjonowanie językowo-poznawcze u dzieci głuchych*, red. M. Sak, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa.
- Urbańczyk S., Kucala M., 1999, *Encyklopedia Języka Polskiego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.